

ISSN 0004-6094

astra

4 1975

Kvinna i Västafrika
Från anstalt till jobb och hem
Utflyktsmålet: Fiskars
Värd i april

Utflyktsmålet:

Fiskars

För många betyder namnet *Fiskars* en glad orangefärgad sax eller kanske någon annan pryl i metall eller plast märkt med ett kronprytt F. De flesta västnylänningar vet att det är frågan om en liten bruksort en bit norr om Karis dit man gärna gör en utflykt en vacker sommardag.

Astra kommer att presentera en rad olika rese-mål i eget land och börjar i detta nr. med bruksorten Fiskars, beskriven av Kerstin Grönvall, som bl.a. är kulturnämndens ordförande i Pojo. Bilderna är tagna av William Olsen. Har läsarna själva något förslag till ett trevligt och intressant utflyktsmål, tag då kontakt med redaktionen! I nästa nr. presenteras Wredeby Gård.

Det s.k. "Stenhuset", Fiskars corps-de-logi, ritat av C. Bassi 1815.

Vi är ca 700 som bor här. Man trivs eller trivs inte, beroende på omständigheterna, precis som på alla andra ställen, men jag tror inte att någon Fiskarsbo, oberoende om han bott här i tio generationer eller tio dagar någonsin är oemottaglig och likgiltig för den stämning som finns på detta gamla bruk där natur och kultur bildar en så harmonisk enhet. Med Fiskarsmått är jag själv ganska nyinflyttad, 10 år här, och trots att den första förälskelsen i någon mån gått över, måste jag fortfarande lägga band på mig för att inte låta alltför ansträngande entusiastisk när jag guidar besökare. Jag måste då komma ihåg att Fiskars en höstkväll kan vara avskryvärt, leriga vägar med svag och snål belysning och svart som i säcken utanför vägnätet, forsens eviga våta och kalla plaskande, tornklockans ödsliga klang, inte en människa ute, mössen som högljutt krafsar sig fram bakom tapeterna – då är idyllen långt borta.

Men kom hit en kväll eller dag i början av juni till exempel. Från Helsingfors kör man kustvägen fram till Karis, genom Billnäs bruk och är i Fiskars efter ca en timme. Från Åbo kör man via Salo och längs den nya Kisko-Svartåvägen genom Antskog, ja där kan man kanske stanna ett ögonblick och titta på Finlands första sluss och komma ihåg att landets andra järnbruk anlades här år 1630. 4 km senare är man i Fiskars och har då kört ca 1 1/2 timme.

En försommarkväll ligger doften av liljekonvalj och blommande hägg och körsbär, nyutspruckna löv och kanske äppelblom tät i ådalen och ängarna nere vid ån lyser violetta av nunneört, på ett ställe blommar gulsippan, ån kastar gröna solreflexer och de gamla byggnaderna passar så väl in i miljön att man undrar om den skapades för byggnaderna eller tvärtom.

Fiskars ligger i Pojo kommun. Namnet Pojo anses komma från finskans "pohja" – vikbotten d.v.s. Pojo-vikens botten i vilken två åar mynnar ut, Svartån från Lojo sjö och Fiskarsån från Degersjön, båda var viktiga handelsvägar till det inre av Finland redan under bronsåldern och vikingatiden. Kommer man sjövägen till Fiskars seglar man längs Hangö udd, förbi Ekenäs och Skuru genom Fiskarsån och Borgby träsk ända fram till Fiskars som är ca 4 km från havet – dessa 4 km är dock inte segelbara numera. Från Borgby träsk fortsätter ån en kilometer upp till kommunens största sjö, Degersjön. På denna åkilometer finns tre små forsar som tillsammans med den goda tillgången till skog och malmfyndigheter utgjorde förutsättningarna för Fiskars järnbruk. År 1649 fick den i Holland födda köpmannen Petter Thorwöste privilegium att vid Fiskarsån uppföra masugn och hammare för järnmanufaktur. År 1713 sys-selsatte bruket ett tjugotal arbetare men det året drabbades Fiskars och de tre andra bruken i trakten av eld och

Bruksgatan i Fiskars.

Utflyktsmålet:

Fiskars

För många bet...
kars en glad ora...
ler kanske någon...
tall eller plast...
kronpryvt F. De...
ningar vet att de...
liten bruksort en...
dit man gärna g...
vacker sommarde...

**Astra kommer att presentera en...
börjar i detta nr. med bruksort...
tin Grönvall, som bl.a. ...
Pojo. Bilderna är tagna av W...
själva något förslag till ett tre...
tag då kontakt med redaktionen...
Gård.**

svärd, d.v.s. Stora Ofreden. Åtta år senare låg bruken raserade "med ung alskog övervuxna". År 1780 köpte brukspatronen och grosshandlaren Magnus Björkman från Sverige Fiskars bruk som vid denna tid omfattade bl.a. Antskog och Orijärvi koppargruva. Början av 1800-talet var bygandets tid i Fiskars och då fick Bruksgatan det utseende den har ännu i dag. Det var arkitekterna Engel och Bassi som stod för planeringen. Charles Bassi utformade de slutliga ritningarna till det nya corps-de-logi som kallas "Stenhuset". Den stora trevåningsbyggnaden är fasadbelyst på kvällarna och den avtecknar sig

Fiskars

der namnet *Fis-*
gefärgad sax el-
annan pryl i me-
märkt med ett
lesta västnylän-
är frågan om en
it norr om Karis
r en utflykt en
g.

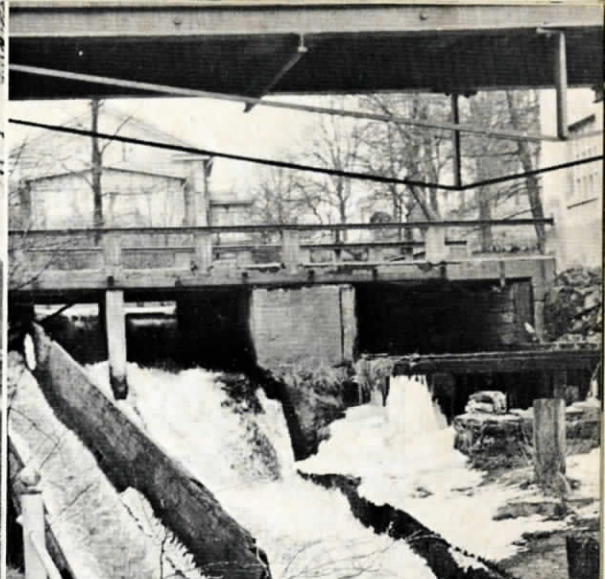
rad olika rese-mål i eget land och
en Fiskars, beskriven av Ker-
r kulturnämndens ordförande i
William Olsen. Har läsarna
yligt och intressant utflyktsmål,
I nästa nr. presenteras Wredeby

som en litet överklig teaterkuliss mot
det mörka Flaggberget. Stallkom-
plexet med klocktornet, de stilrena
s.k. Kasernerna, "Kardusen" – huset
som byggdes för de nyinflyttade
smederna från Manchester,
Åkerradens faluröda små stugor
och det nuvarande bruksmuseet
alla kom till under denna tid.
Stenhusets tak är av koppar från Ori-
järvi gruva, ett minnesmärke över
koppardriften som nedlades år 1833.
Då hade John von Julin varit ägare till
bruket i drygt tio år och med honom
började en tid av snabb utveckling.
"Mödorna hava även varit många och
stora, men lyckliga frukter som de be-

Den s.k. Samlingslokalen och Fiskars Wärdshus.

Stallkomplexet med klocktornet.
Klockan är ett Könniurverk, 130 år
gammalt.

redt, ha ock givit mig många och stora
behag," yttrade brukspatronen och de
orden gällde säkert också för Fiskars-
borna själva. Tack vare John von Jul-
ins framsynta och liberala livssyn
räddades många från den misär som
var så vanlig vid den tiden. Skolor,
sjukvård, pensioner – John von Julin
var långt före sin tid på dessa områ-
den. Upprörd över de sociala missför-
hållandena i Finland skrev han den 10
april 1822 i Abo Tidningar: "Modern
dricker hellre sitt Caffé, Fadern töm-
mer hellre sina Brännwins supar än
de bespara sina styvvar till barnens
underhåll. Detta är ett oskick som hos
oss dageligen faller varje uppmärk-
sam nog modfällande i ögonen. I san-
ning är det rysligt att se denna
mängd av barn, dageligen men i syn-
nerhet om lördagarna, skocktals
kringsvärma. De uppväxa mitt i ett
bildat samhälle halvvida, för att slu-
teligen befolka våra fängelser."

Denna klagan gällde emellertid inte
speciellt förhållandena i Fiskars. Än-

nu för 100 år sedan var bruket en egen
ganska isolerad liten värld där livet
var tryggt inrutat, och ackompanjerat
av stångjärnhammarens dova dunk
och spikhammarens skarpa smällar.
Arbetet gick i två skift – från kl. 5 på
morgonen till 5 på eftermiddagen och
så till morgonen igen. När skiftet när-
made sig sitt slut fick eldaren gå och
väcka efterträdaren och det gjorde han
genom att slå på bostadens dörr med
en käpp. Ännu i dag finns det dörrar i
Fiskars med märken efter denna
väckarklocka. Men brukslivet var inte
bara vardag och slit, de stora helgerna
firades grundligt. Under midsomma-
ren dansade man i dagarna tre, vid
midsommarstången som enligt riks-
svensk tradition restes i bruket på
midsommarafton. År 1883 bildades
aktiebolaget Fiskars Ab som i dag är
en koncern med fabriker på 12 platser
i landet.

För den som är intresserad av de
gamla bruken i Västnyland, och de
ligger här som pärlor på ett band,
Svartå, Kärkelä, Antskog, Fiskars,
Billnäs, Fagervik och Skogby, re-
kommenderar jag verkligen varmt att
ta litet mera tid på sig, en weekend
med övernattnings t.ex. i Fiskars. Vid
infarten till bruket, allén är kantad
med jättestora ädla lövträd och går
längs ån, ligger Fiskars Wärdshus,
byggt för över 100 år sedan. Wärdshu-
set är trivsamt och charmigt, det in-
rymmer en 1 kl. restaurang och 6
gästrum. På söndagarna serveras
fr.o.m. maj månad ett smör-
gäsbord med många hemlagade deli-
katesser.

I hela Västnyland kan man få hyra
stugor för längre och kortare tid. Tu-
ristföreningen Sydväst i Ekenäs för-
medlar och står till tjänst med upplys-
ningar. ●